

در روزهای اخیر ۱۸۰ چهره سیاسی و اقتصادی در نامه‌ای به رئیس‌جمهور، خواستار حذف بودجه‌های غیرضرور دستگاه‌های فرهنگی شدند. فارغ از اینکه این مطالبه چقدر قابل تحقق بوده، نگاهی به آمار و ارقام بودجه سالانه نشان می‌دهد این مطالبه عملاً سفیدخوانی بوده و چندان منجر به‌صرفه‌جویی در مصارف و هزینه‌های دولت نخواهد شد؛ چراکه هزینه‌های اصلی دولت در بودجه سالانه مربوط به حقوق و دستمزد نزدیک به ۲/۵ میلیون کارمند دستگاه‌های اجرایی در سراسر کشور، هزینه ارائه خدمات و کالاهای اساسی به مردم، حقوق چندین میلیون نفر بازنشسته صندوق‌های بازنشستگی و مابقی مربوط به هزینه‌های عمرانی و دیون دولت است. این نامه، به‌طور عجیبی بر بخش ناچیزی از هزینه‌کرد بودجه سالانه متمرکز شده و عملاً مطالباتی همچون رسیدگی به ۲۲۰۰ همت معافیت مالیاتی در آن دیده نمی‌شود. ناترازی صندوق‌های بازنشستگی که یک‌پنجم از بودجه عمومی را به خود اختصاص داده و با ۷۰۰ شرکت در زیرمجموعه خود، فضای غیرشفاف و نظارت‌ناپذیری را شکل داده‌اند، در کنار فقدان شفافیت در مدیریت دولت بر ۳۲۰۰ شرکت می‌توانست بخشی از مطالبه نامه اخیر باشد. این نامه به‌سرمنشأ ناترازی در شرکت‌های دولتی، به ایجاد صدها مراکز تفریحی و اقامتی در زیرمجموعه دستگاه‌های دولتی و صندوق‌های بازنشستگی و ده‌ها مطالبه به‌حق، هیچ اشاره‌ای نمی‌کند.

■ بودجه ۶۴۰۰ همتی شرکت‌های دولتی چقدر شفاف است؟

یکی از بخش‌های بودجه دولت که البته ماهیتی غیر از بودجه عمومی را دارد، بودجه شرکت‌های دولتی است. این بخش از بودجه گرچه جلوتر از بودجه عمومی به مجلس ارسال می‌شود، اما چندان در مجلس روی اعداد و ارقام آن بحث نمی‌شود و نهایتاً بدون تغییر و بدون چکش‌کاری در مجلس، به دولت برگردانده می‌شود. در سال جاری رقم بودجه شرکت‌های دولتی ۶ هزار و ۳۷۷ هزار میلیارد تومان است. اهمیت شفافیت در این شرکت‌ها این است که در سال‌های اخیر درحالی در زمان ارائه بودجه به مجلس، تعداد شرکت‌های زیان‌ده بعضاً ۲۰ تا ۵۰ شرکت اعلام شده که درنهایت عملکرد شرکت‌ها نشان از تعداد چندبرابری شرکت‌های زیان‌ده بوده است. برای مثال، از سال ۹۷ تا ۱۴۰۳، در برآورد مدیران در لایحه بودجه سال ۱۳۹۷ این تعداد ۹ شرکت، در سال ۱۳۹۸ این تعداد ۶۷ شرکت، در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ این تعداد ۵۹ و ۵۹ شرکت و در سال‌های ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ این تعداد ۱۷، ۱۷ و ۱۶ شرکت اعلام شده است. این اعداد درحالی‌بوده که طی سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ تعداد واقعی شرکت‌های زیان ده ۱۹۴ و ۱۸۹ شرکت بوده، در سال ۱۳۹۹، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۱۴۸، ۱۳۴ و ۱۱۰ شرکت و در سال ۱۴۰۲ این تعداد ۱۵۰ شرکت بوده است. در سال ۱۴۰۳ نیز درحالی‌تعداد شرکت‌های زیان ده ۱۶ شرکت در لایحه اعلام‌شده که برخی برآوردها حکایت از زیان‌دهی ۱۵۶ شرکت دارند. پوشش زیان‌دهی شرکت‌های دولتی و فضای غیرشفافی که مدیران شرکت‌های دولتی ایجاد کرده‌اند، برای سال‌ها موجب سرپوش گذاشتن روی دلایل زیان‌دهی و آوار حجم عظیم ناترازی در بخش‌های مختلف اقتصاد ایران‌شده که علاوه‌بر اینکه سرریز آن منجر به‌ناترازی نظام بانکی و بودجه‌ریزی کشور شده، با ناترازی‌ای که در حوزه انرژی ایجاد کرده، در کاهش تولید، کاهش سوددهی بنگاه‌های اقتصادی و خاموشی برای خانوار عمل کرده است.

در کنار ارزان‌روشی کالاهای تولیدی دولت، موضوع عدم شفافیت در هزینه‌کردها و ناکارایی هزینه‌ها در شرکت‌های دولتی بسیار قابل تامل است. برای نمونه، ۴ خردادماه سال ۱۴۰۴ بهزاد محمودی، معاون سنجش، تحلیل و سیاست‌گذاری سازمان ملی بهره‌وری ایران در همایش ملی بهره‌وری گفت: «با توجه به سهم حدود ۱۴ درصدی شرکت‌های دولتی در تولید ناخالص داخلی، بهبود بهره‌وری آن‌ها می‌تواند تأثیر چشمگیری در شاخص‌های کلان اقتصادی کشور داشته باشد.» بهزاد محمودی با ارائه آمارهایی از نتایج ارزیابی سال ۱۴۰۲ گفت: «از مجموع ۳۲۱ شرکت دولتی، تاکنون کارنامه ۲۴ شرکت نهایی و ابلاغ شده، ارزیابی ۸۵ شرکت دیگر در مراحل پایانی است و ۲۲ شرکت به دلایل مختلف از جمله وگذاری یا عدم مصداق از ارزیابی خارج شده‌اند. بر اساس نتایج اولیه، ۱۰ شرکت در سطح عالی، ۲۰ شرکت در سطح خوب و ۴۳ شرکت در سطح متوسط قرار گرفته‌اند.» محمودی با اشاره به چالش‌های پیش‌روی ارزیابی بهره‌وری شرکت‌های دولتی خاطر نشان کرد: «به دلیل تأخیر در دریافت اطلاعات از برخی شرکت‌ها از جمله شرکت‌های زیر مجموعه وزارت نفت، گزارش نهایی ارزیابی بهره‌وری سال ۱۴۰۲ هنوز آماده نشده است.»

■ یک‌پنجم بودجه‌ای که دیده نشد!

یکی از بخش‌هایی که در نامه اخیر اقتصاددانان به آن اشاره نشده، موضوع کارآمدی منابع و مصارف صندوق‌های بازنشستگی است. داده‌های قانون بودجه سالانه نشان می‌دهد اغلب صندوق‌های بازنشستگی در کشور به‌رغم اینکه بین ۳ تا ۴ دهه از عمر آن‌ها می‌گذرد، در سرمایه‌گذاری خود موفقیتی نداشته و عمده مصارف خود را از جیب همه مردم یعنی بودجه عمومی تأمین می‌کنند. نگاهی به قوانین بودجه سالانه نشان می‌دهد حجم کمک‌های دولت به صندوق‌های بازنشستگی در ایران از حدود ۳۰ همت در سال ۱۳۹۳، به ۱۱۰ همت تا سال ۱۳۹۹ رسیده و این عدد در سال ۱۴۰۴ حدود

تغییر بزرگ در کشاورزی سنتی حاشیه دریاچه ارومیه

طبیعی را به‌عنوان سوخت اصلی به کار می‌گیرند و هم‌زمان برق و حرارت تولید می‌کنند. در این سیستم‌ها، حرارت اضافی که در نیروگاه‌های سنتی هدر می‌رود، برای گرمایش گلخانه‌ها بازیافت می‌شود که این امر راندمان کلی انرژی را تا حدود ۸۰ درصد افزایش می‌دهد یعنی بیش از دو برابر میانگین راندمان نیروگاه‌های گازی سنتی در ایران (حدود ۲۸ درصد). به‌طور جزئی، در یک هکتار گلخانه پیشرفته در اقلیم آذربایجان غربی، مصرف گاز حدود ۴۰۰ تا ۵۰۰ مترمکعب در ساعت است؛ اما با سیستم CHP، این مصرف بهینه‌سازی می‌شود و برق تولیدی مازاد (حدود ۱۰۰ کیلووات در ساعت) می‌تواند به شبکه سراسری فروخته شود. این ویژگی نه‌تنها هزینه‌های انرژی کشاورزان را تا ۴۰ درصد کاهش می‌دهد، بلکه درآمد اضافی از فروش برق ایجاد می‌کند؛ چیزی که در کشاورزی سنتی وجود ندارد.

۷۷۷ همت است. برای درستی این عدد کافی است بدانیم براساس محاسبات مجلس، حجم منابع مورد نیاز برای هر بار اعطای کالابریک الکترونیک به ۷ دهک ۲۵ همت بوده و اگر دولت بخواهد ۱۲ بار (۱۲ ماه) در سال کالابریک بدهد، با بودجه‌ای که در سال جاری به صندوق‌های بازنشستگی تزریق کرده، ۳۱ ماه یا معادل ۲ سال و ۶ ماه می‌تواند کالابریک به هفت دهک بدهد.

طبق داده‌های رسمی، طی سال ۱۴۰۴ کمک دولت به صندوق‌های بازنشستگی سهم بیش از ۱۷ درصدی از بودجه عمومی کشور را به خود اختصاص داده و بیش‌بینی می‌شود این عدد در سال‌های آتی نیز به بالای ۲۰ درصد یا یک‌پنجم بودجه سالانه برسد. گرچه کمک‌های دولت به صندوق‌های بازنشستگی اجتناب‌ناپذیر است، اما این کمک‌ها در حالی صورت می‌گیرد که هیچ اقدامی برای کاهش ریخت‌وپاش‌ها در شرکت‌های زیر مجموعه صندوق‌های بازنشستگی دیده نمی‌شود.

■ ۳۰۰۰ شرکتی که غایب شفافیت هستند

شفافیت هزینه‌کردهای فاقد کارایی در شرکت‌های شبه‌دولتی موضوع مهمی است که می‌توانست مورد مطالبه قرار گیرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد بخش قابل‌تأمل فضای غیرقابل شفاف و تاریکخانه مربوط به شرکت‌های شبه‌دولتی بوده که تحت مدیریت دولت است. درحالی‌که طبق لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ تعداد شرکت‌های دولتی در سال جاری به ۳۴۲ شرکت می‌رسد؛ اما براساس گزارش دیوان محاسبات کشور اگر تعداد شرکت‌هایی که تحت کنترل و مدیریت دولت است و همچنین شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی را اضافه کنیم تعداد کل شرکت‌های تحت مدیریت دولت به‌سه هزار و ۲۵۵ مورد می‌رسد. به عبارتی، عملاً نزدیک به ۳ هزار شرکت شبه‌دولتی که عملکرد آن‌ها منجر به وابستگی بیشتر صندوق‌ها به بودجه عمومی شده، نظارتی بر آن‌ها نیست. طبق این آمار‌ها، تعداد شرکت‌های شبه‌دولتی که از نظر ماهیت دولتی نیستند؛ اما تحت کنترل دولت هستند و دولت در عزل و نصب‌ها و

چرا در نامهٔ ۱۸۰ چهرهٔ سیاسی – اقتصادی، مطالبات اساسی مثل باگ مالیاتی ۲۲۰۰ همتی، نظارت‌ناپذیربودن برخی شبه‌دولتی‌ها و... دیده نمی‌شود؟

آدرس غلط استادان به‌پزشکیان

راهبری‌ها ورود دارد به دو هزار و ۱۱۶ مورد می‌رسد. در خصوص اهمیت شفافیت در این شرکت‌ها، مدیرکل سابق رسیدگی و بررسی‌های فنی دیوان محاسبات می‌گوید اهمیت شرکت‌های شبه‌دولتی بسیار بالاست، چون گردش مالی بالایی دارند و از این جهت اهمیت دارد که صورت‌های مالی و حسابرسی آن‌ها انجام و منتشر شود. به گفته وی، شرکت‌های دولتی زیر نظر دستگاه‌های نظارتی هستند؛ اما شرکت‌های شبه‌دولتی به دلیل ماهیت حقوقی غیردولتی از روند نظارت‌های دستگاه‌های نظارتی به دورند و بودجه آن‌ها در مجلس هم بررسی نمی‌شود. در این خصوص برخی پژوهش‌ها (مقاله اثر ساختار مالکیت بر عملکرد و بازده سهام شرکت‌ها در بازار سهام ایران، ۱۴۰۲) نشان می‌دهند در اقتصاد ایران بسیاری از شرکت‌های دولتی با مالکیت یک واحد یا یک شرکت به‌صورت هر می تا هفت لایه در شرکت‌های زیر مجموعه که عمده سهامدار آن‌ها بخش خصوصی است، مدیریت می‌کنند. اهمیت این شرکت‌ها فقط تعدادشان نیست. شرکت‌های شبه‌دولتی به‌واسطه اینکه در دولت‌های مختلف به حیاط خلوت سیاستون تبدیل می‌شوند و آقا‌زاده‌ها و دامادها سفارشی وارد هیئت‌مدیرها می‌شوند، علاوه بر اینکه به دلیل عدم برخورداری از مدیریت کارآمد، فاقد بهره‌وری و کارایی‌اند، معمولاً در قالب هزینه‌های تبلیغات، هزینه‌های مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های آلپندگی و مباحث زیست‌محیطی، سالانه ارقام چند هزار میلیارد تومانی بدون شفافیت هزینه می‌کنند. این هزینه‌های بی‌حساب و کتاب علاوه بر اینکه منجر به کاهش سود در شرکت‌ها شده، عملاً منابعی هم از سمت شرکت‌ها برای توسعه آتی شرکت، جبران استهلاک و همچنین هدف مهم‌تر یعنی کمک به تأمین منابع صندوق‌های بازنشستگی ندارند. درنهایت، سرمایه‌گذاری‌هایی که صندوق‌های بازنشستگی طی چند دهه از طریق حق‌بیمه بیمه‌پردازان و بازنشستگان در این شرکت‌ها انجام داده‌اند، با بازدهی ناچیزی، عملاً قادر نبوده کمکی به صندوق‌های بازنشستگی کند و این موضوع درنهایت صندوق‌ها را به‌طور قابل توجهی بعضاً ۷۰ تا ۹۰ درصد به منابع بودجه عمومی (بخوانید حق همه مردم ایران) وابسته می‌کند.

■ معافیت مالیاتی ۲۲۰۰ همتی که دیده نشد

یکی از شاخص‌های مهم در حکمرانی، دریافت مالیات مبتنی بر عدالت است. عدالت از این منظر که همه بخش‌های اقتصادی و همه اشخاص حقیقی بر اساس میزان درآمد و شاخص سود و زیان، مالیات بپردازند و زیر چتر قوانین مالیاتی باشند. اما این موضوع در ایران رخ نداده و به‌رغم اینکه طی چند سال اخیر حداقل ۲ بار لایحه از سوی وزارت اقتصاد برای اصلاح این رویه به مجلس ارسال شده؛ اما اقدام خاصی برای آن انجام نشده است. براساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس در سال ۱۴۰۴، برآورد مجموع درآمد از دست‌رفته دولت ناشی از انواع معافیت‌ها، بخشودگی‌ها و تخفیفات مالیاتی ۲۰۲۵ هزار میلیارد تومان است. این در حالی است که در لایحه بودجه ۱۴۰۴، میزان پیش‌بینی‌شده برای مجموع درآمدهای مالیاتی ۲۰۸۴ هزار میلیارد تومان است. به عبارت دیگر، دولت تقریباً معادل مالیاتی که دریافت می‌کند، معافیت مالیاتی اعطا کرده است. بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس مبتنی بر اظهارنامه‌های اشخاص حقوقی نشان می‌دهد این وضعیت در سال‌های قبل نیز تقریباً به همین روال بوده و میزان درآمد از دست‌رفته دولت بیش از درآمدهای مالیاتی اشخاص حقوقی بوده است.

■ جنبه‌های اقتصادی پروژه

از نظر اقتصادی، کشاورزی سنتی در آذربایجان غربی اغلب با درآم‌د پایین (حدود ۵۰۰-۱۰۰۰ میلیون تومان در هکتار سالانه) و وابستگی به یارانه‌های دولتی همراه است، در حالی‌که گلخانه‌های پیشرفته پتانسیل آ‌آوری سالانه ۵۰۰ میلیون دلاری دارند؛ بخشی از صادرات محصولات و بخشی از فروش برق مازاد. بازگشت سرمایه در گلخانه‌ها سریع‌تر است (کمتر از ۵ سال) به دلیل کاهش هزینه‌های انرژی و آب و آن تا ۴۰ درصد، در مقایسه با سنتی که بازگشت سرمایه ممکن است بیش از ۱۰ سال طول بکشد. از منظر توسعه، گلخانه‌ها اشتغال مستقیم و غیرمستقیم را تا ۲۰-۳۰ درصد افزایش می‌دهند. برای مثال، هر هکتار گلخانه حدود ۱۰ شغل پایدار ایجاد می‌کند، در حالی‌که کشاورزی سنتی اغلب خانوادگی و کم‌اشتغال است. این پروژه‌ها نرخ بیکاری در استان را کاهش می‌دهند، به‌ویژه برای جوانان و زنان روستایی و مهاجرت به شهرها را کم می‌کنند.

■ مدیریت منابع آبی

یکی از چالش‌های اصلی کشاورزی سنتی در آذربایجان غربی، مصرف بالای آب است. در کشت‌های روباز سنتی، مصرف آب برای هر کیلوگرم محصول حدود ۱۰ تا ۱۵ لیتر است که این امر به دلیل تبخیر بالا، آبیاری ناکارآمد و وابستگی به منابع زیرزمینی مانند دریاچه ارومیه، منجر به بحران کم‌آبی می‌شود. آمار نشان می‌دهد کشاورزی سنتی بیش از ۹۰ درصد آب استان را مصرف می‌کند و این فشار بر اکوسیستم محلی مانند خشک‌شدن دریاچه ارومیه، افزوده است. در مقابل، گلخانه‌های پیشرفته با سیستم‌های مدیریت آب بسته، مانند جمع‌آوری آب باران، تصفیه پساب و استفاده مجدد از آب برگشتی، مصرف آب را تا ۹۰ درصد کاهش می‌دهند یعنی کمتر از ۱ تا ۲ لیتر برای هر کیلوگرم محصول. به‌طور جزئی، این سیستم‌ها شامل فناوری‌های فیلتراسیون پیشرفته هستند که نرخ بازیافت آب را تا ۹۰ درصد افزایش می‌دهند.

۸۵ درصد اشتغال در ایران در بنگاه‌های کوچک و متوسط است

روز گذشته نخستین همایش «رتبه‌بندی بنگاه‌های کوچک و متوسط (SME) ۱۰۰» با حضور معاون اول رئیس‌جمهور و وزیر صنعت، معدن و تجارت برگزار شد. صمد حسن‌زاده، رئیس اتاق بازرگانی ایران، گفت: «بر اساس آمارهای رسمی و داده‌های اتاق بازرگانی، بنگاه‌های کوچک و متوسط ۹۹.۵ درصد کل بنگاه‌های اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهند و بیش از ۸۵ درصد اشتغال کشور را تأمین می‌کنند.»

حسن‌زاده با اشاره به سهم بنگاه‌های خرد (با یک تا ۹ نفر نیروی کار) افزود: «این بنگاه‌ها حدود ۹۶.۵ درصد کل بنگاه‌ها را شامل می‌شوند، اما افزایش رقابت‌پذیری و بهره‌وری اقتصاد ملی عمدتاً از طریق تقویت بنگاه‌های متوسط محقق می‌شود، بنگاه‌هایی که در بسیاری از کشورها نقش لوگوموتیو صنایع بزرگ را ایفا می‌کنند.»

رئیس اتاق ایران با اشاره به چالش‌های قانونی گفت: «قوانین موجود گاهی بنگاه‌های کوچک را به ماندن در ابعاد محدود تشویق می‌کنند. برای نمونه، ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم پیش‌بینی کرده که بنگاه‌های با بیش از ۵۰ نفر نیروی انسانی، در صورت دو برابر شدن نیروی کار، مشمول نرخ صفر مالیاتی می‌شوند، اما تاکنون این ظرفیت قانونی به‌طور مؤثر اجرایی

مدیرمسئول:

■ محمدامین ایمانجانی

قائم‌مقام مدیرمسئول:

■ مسعود فروغی

سرمدبیز:

■ محمد زعیم‌زاده

تلفن و فکس:

■ ۰۲۱) ۶۲۹۹۹۴۹۵

کدپستی:

■ ۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶

چاپ:

■ چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی

نشانی:

■ خیابان حافظ، پلین‌تر لزجمهوری

■ روی‌موی ساختمان‌بورس

■ ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم

